

Наскоро в Гданск поляците откриха чудесен паметник на Роналд Рейгън. Фигурата на американския президент е издигната в крайбрежния градския парк, кръстен на негово име, в компанията на полския папа Йоан Павел II.

Полша има защо да уважава Рейгън – неговата политика спрямо комунистическа Варшава в началото на 80-те години на миналия век беше важна подкрепа за „Солидарност” и свободолюбивите поляци.

Мисля си, че във всички страни от Източна Европа, страдали от желязната прегръдка на Кремъл, като знак на благодарност би следвало да има по един монумент на първия американски президент, повярвал, че зад фасадата на мирното съвместно съществуване СССР е един икономически разстроен глинен колос.

Всъщност Рейгън е голямата политическа фигура, която му „помогна” да се срути, донасяйки свободата на задушаваните демокрации в страните от социалистическия лагер, които съветската империя контролираше.

Колкото и да е иронично широко разпространено мнение дори на Запад е, че авторът на съветската перестройка Михаил Горбачов е с особени заслуги за разпада на съветската система. Това мнение не кореспондира с някои по-малко известни факти, които са в основата на политиката спрямо съветския блок, която възприема САЩ след идването на Роналд Рейгън на президентския пост.

Сериозните изследователи знаят, че Горбачов е заклет ленинец и „реформатор” по неволя, който няма за цел да разруши системата, а да я преустрои в опита да я спаси.

Той едва ли би предприел този опит след съветския застои през 70-те години, ако не е принуден да отговори на серия от инициативи на Рейгъновата администрация.

Затова е много важно да се знаят тези подробности от американската политика през 80-те години, довели до краха на комунистическата система. Хубавото е, че те са описани в една от любимите ми книги – **„Победа” на Питър Суайцър**, която горещо ви препоръчвам и която тази неделя представям в електронната библиотека на **desebg.com**

.

:-

Изгряването на Роналд Рейгън

През 1981 г. на политическата сцена в САЩ изгрява една нова личност, която променя корено американската стратегия към СССР и комунистическата система. За президент е избран Роналд Рейгън. Подценен от Кремъл заради миналото му на актьор, той изиграва ролята си в политиката по блестящ начин и допринася за разграждането на съветската империя. Неговата сила се крие в способността му да открива простото отвъд сложното. А онова, което той открива при встъпването си в длъжност е, че разведряването увековечава и е замислено да увековечи Студената война. Единствено унищожаването на разведряването може да сложи край на Студената война.

Новият американски президент не само вярва, че демокрацията и капитализмът ще триумфират над комунизма, но и политиката му е обвързана с тази цел. Още през 1975 г. той казва нещо, което 14 години по-късно се превръща в пророчество, а именно, че комунизмът е „едно временно отклонение, което един ден ще изчезне от лицето на земята, защото противоречи на човешката природа”.

Рейгън става първият президент, който след десетилетия въздържаща политика на Запада през Студената война, легитимирала СССР като равноправна и конкурентна суперсила, обявява преходния характер на съветското могъщество. През 1982 г. той

обявява, че „днес сме свидетели на една голяма революционна криза, изискванията на икономическия ред влизат в пряк конфликт с този на политическия ред”. Кризата обаче не се случва във западното общество, а в СССР, страна, „която се движи срещу течението на историята, като отрича човешките свободи и човешкото достойнство”, като същевременно е „неспособна да изхрани собствения си народ”. Рейгън е убеден, че „маршът на свободата и демокрацията ще изхвърли марксизма-лененизма на бунището на историята”.

И докато Кремъл нагазва в дълбоките води на застоя Рейгън ускорява темпото, защото докато комунистите „проповядват господството на държавата, декларират нейната пълна власт над отделния човек и предсказват евентуалната ѝ доминация над всички народи на Земята, те са в центъра на злото в модерния свят”.

Стратегията на Рейгън срещу СССР

Завладяващите му речи срещу „империята на злото” обаче не самоцелни политически жестове. Рейгъновата администрация изготвя и последователно прилага няколко ключови инициативи, които стават основата на цялостна стратегия на американската политика по времето на Рейгън за икономическа и ресурсна война срещу съветския блок. Целите на предприетата офанзива са набелязани в серия свръхсекретни директиви за националната сигурност, подписани от американския президент в периода 1982-1983 г.

С Директива №32, от март 1982 г. САЩ търсят начин да „неутрализират” контрола на СССР върху Източна Европа. Следващата директива №66 посочва, че политиката на САЩ има за цел да подкопае икономиката на СССР, като се атакува „стратегическата триада” от основни за оцеляването на съветската икономика критически ресурси. Директива №75 указва, че САЩ няма да продължат по-нататъшното съвместно съществуване със съветската система, а коренно ще я променят.

Ключовите фигури в президентската администрация

В екипа на Рейгън действат няколко ключови фигури, сред които Уилям Кейси – директор на ЦРУ, който се превръща в най-силния ръководител в историята на американското разузнаване; Каспър Уайнбъргър, привърженик на новите технологии, който казва, че Идеята е да противопоставим нашата мощ на тяхната слабост. А нашата мощ, това са икономиката и технологиите”; Уилям Кларк – съветник по въпросите на националната сигурност.

Стратегията, с която се удря съветската система, включва:

- Машабна кампания за свеждане до минимум постъпленията на валута за Москва;
- Драстично намаляване цените на петрола с участието на Саудитска Арабия и ограничаване на вноса на газ в Западна Европа;
- Глобална кампания, включва тайна дипломация за предотвратяване на достъпа на СССР до западни модерни технологии;
- Всеобща технологична дезинформационна кампания, насочена към създаването на затруднения за съветската икономика;
- Агресивна надпревара във въоръжаването, което да предизвика задъхване на съветската икономика и остър недостиг на ресурси.

До тогава на Запад, включително и в САЩ се шири мнението, че икономиката на СССР е стабилна. Това обаче не се оказва вярно, икономически Кремъл се задъхва още в края на 70-те години. А ангажирането му с войната в Афганистан и икономическата поддръжка на банкрутирания комунистически режим в Полша усложняват значително положението. В оценките, които Рейгън получава за съветската икономика, се посочва, че тя разчита на внос на западни капитали и технологии, за да увеличи производството на някои от суровините. Износът на нефт и газ осигурява между 60 и 80 процента от валутните приходи на Москва и са в основата на съветската икономика.

Ударът срещу съветския енергиен проект „Уренгой 6”

Москва е принудена да търси нови, допълнителни източници за да задоволи нуждата от валутни потоци. Най-голямото и мащабно икономическо начинание на съветската държава по това време е енергийния проект „Уренгой 6”. Москва предвижда газопроводът да е най-значителната сделка в търговските отношения със Запада. Той е дълъг 5800 километра от северносибирското находище в Уренгой до съветско-чешката граница откъдето се свързва със западно европейската газопроводна система. Предвижда се да доставя 440 млрд. куб. метра газ годишно за френско-италианско-западногермански консорциум. 25-годишният договор при гарантирани цени предвижда да осигури твърда валута за Москва на стойност 32 млрд. долара. На всичко отгоре Кремъл си осигурява двойно финансиране на проекта. Според анализаторите в ЦРУ този проект би направило Западна Европа политически уязвима и чувствителна към заплахи за прекратяване а доставките от страна на СССР. Австрия, Берлин и Бавария стават зависими между 90 и 100 процента.

След въвеждане на военното положение в Полша САЩ отговарят с реакцията, не финансова санкция срещу самата Полша, чийто дълг възлиза на 28 млрд. долара, а към Москва като предприема акция за осуетяване на газовия проект и преустановява отпускането на официални кредити и износ на технологии с двойно приложение. Президентът налага ембарго на СССР за забрана за участие в строителството на газопровода, което засяга около 60 американски компании. По този начин е провален и съветско-японския план за добив на нефт на Сахалин чрез американски компании. Строежът на жизнено необходимия за съветските приходи във валута газопровод “Уренгой 6” не е прекратен, но изостава с две години и капацитетът му е намален наполовина. Забавянето е тежък удар за Кремъл. През 1980 г. предвижданията са не по-късно от 1985 г. в хазната да влизат 8-10 млрд. долара годишно, които да нараснат на 15-30 млрд. с пускането на втория етап в началото на 90-те години. Забавянето вероятно е струвало допълнителни 15-20 млрд. долара.

Забраната за износ на технологии за Москва

Второто направление, по което САЩ стягат обръча около съветския блок, са технологиите. Москва се стреми по всякакъв начин да сложи ръка върху някои западни

технологии, които ѝ помагат да преодолее икономическите затруднения и да увеличи военния си потенциал. Някои съоръжения руснаците купуват, други крадат. Военнопромишлената комисия на Съветския съюз координира тази широкомащабна дейност и от Президиума на Министерския съвет. Привлечено е Министерството на външната търговия. Комисията контролира национален фонд от 1,4 млрд. долара, предназначен за доставянето на желаните технологии и провеждането на разузнавателни операции. Около 50 процента от половината от заявено се реализира.

„Достъпът до западни технологии несъмнено беше за руснаците спасителен пояс. Така те разрешаваха редица свои затруднения в промишлената сфера. Прекъсването на този достъп беше непосредствена и важна задача”, заявява бившият заместник държавен секретар по проблемите на военната помощ и технологиите Уилям Шнайдръ.

СССР има огромна икономическа изгода от технологичния трансфер. По думите на Стеф Халпър, изпълнителен директор на американския Междуведомствен комитет за технологичен трансфер, от данните на разузнаването става ясно, че „СССР беше взел стратегическо решение да избягва изразходването на средства за научно развойна дейност и да се снабдява със западни технологии чрез кражба и нелегални покупки. За целта беше създаден голям щаб със задачата да обобщава нужните на производствените обединения от нови технологии и да посочва приоритетните области за кражби от Запада. Технологичният трансфер вероятно спестяваше на съюза десетки милиарди долари годишно от икономии в областта на научно-техническата и развойната дейност”.

Интересът на Москва не е само във военния сектор, но и в гражданския. В края на 70-те години в ЦРУ е изработена секретна програма “К”, чиято цел е да спре притокът на технологии за Москва. С идването на Кейси в ЦРУ преценява, че мерките са крайно недостатъчни. От 1981 г. Кейси изисква потокът за промишления шпионаж да преминава през бюрото му.

Въпреки действащите забрани на КОКОМ технологии продължават да изтичат от неутрални страни като Швеция, Австрия, Швейцария. Американския Закон за контрол върху износа от 1979 г. дава право на президента да ограничава не само американския износ експорта на „всякакви стоки, технологии или друга информация, намираща се под юрисдикцията на Съединените щати”. Това означава, че законът се отнася не само за американски компании доставчици, но и за съоръжения, доставени от която и да било чужда компания, използваща американска технология по силата на лицензионно споразумение. Чрез тайна дипломатия САЩ отправя предупреждения към страни като

Австрия, Швейцария и Швеция да затегнат контрола или ги предупреждава, че ще загубят достъпа си до лицензионни американски технологии.

Едни от ключовите отрасли, в които прекратяването на достъпа до западни технологии може да има драматични последици за Москва, са петролната и газовата промишленост. По това време добивът на съветски петрол и газ изисква при експлоатацията на находищата да се прилагат западни технологии. В началото на 70-те години поддръжката излиза на Москва 4, 6 млрд. долара, а през 1976-1978 г. нараства на 6 млрд., а в началото на 80-те години вече е 9 млрд. Кремъл остро се нуждае от модерни сондажни технологии, за повечето от които САЩ притежава монопол. През октомври 1981 г. американските митници започват операция "Изход" – програма за прекъсване продажбите на американски технологии за Москва.

Разширяване на забранителния списък в КОКОМ

В началото на 1982 г. американската страна предлага три промени в КОКОМ. САЩ настояват за по-стриктно прилагане на забраната за търговия с най-нови технологии със СССР, включително компютри и електроника, фиброоптика, полупроводници и металургични технологии, а също така за ограничаване строителството на европейски промишлени предприятия на територията на страните от съветския блок, което би допринесло за увеличаване на съветската военна мощ или за подготовка на кадри.

Второто искане е всички спогодби със страните от съветския блок на стойност над 100 милиона долара задължително да се представя на комитета за одобрение, за да е сигурно, че няма да има трансфер на технологии. Това означава Вашингтон да получи право на вето върху европейската търговия с Москва. Третото предложение представлява първият по-сериозен опит да се разшири списъка на ембаргови стоки след създаването на КОКОМ. Великобритания и Франция са готови да отстъпят, но Германия е непреклонна. Въпреки нежеланието на някои от европейските съюзници да възприемат американската позиция САЩ продължават да действат твърдо. В резултат на активни дипломатически совапки е изработена обща стратегия в рамките на КОКОМ.

Членовете на комитета приемат над 100 забележки от САЩ, отнасящи се до износа за съветския блок предходната година. Съюзниците се договорят, че няма да се сключват нови договори за купуване на съветски газ, докато трае американското проучване за

алтернативни енергийни източници за Запада. Заздравява се контрола за недопускане на трансфер на стратегически технологии в СССР. САЩ установяват без отлагане наблюдение върху финансовите отношения със СССР и започват изработване на съгласувана политика за кредитиране на износа.

Рейгъновата директива № 66 отразява коренната промяна в американската стратегия. „Тя беше равностойна на тайно обявяване на икономическа война на Съветския съюз”, посочва нейният основен автор Роджър Робинсън. Заедно с военното строителство на САЩ и Инициативата за стратегическа отбрана (ИСО) предначертава крайното поражение на Москва. Секретната директива съдържа три главни елемента:

- САЩ да постигнат съгласие с европейските си съюзници Москва да не получава кредити при по-благоприятни условия, отколкото на международните пазари;
- САЩ да не позволяват достъп до съвременни западни технологии, които са решаващи за военната и икономическата мощ на ССР. Да се засили контролът чрез КОКОМ;
- Съвместно със съюзниците САЩ да търсят алтернатива на европейската зависимост от съветския газ. Да не се допусне европейската икономика да зависи от доставките на съветска газ над 30 процента от нуждите ѝ.

Кредитите, отпускани от западни банки на страните от съветския блок, са нараснали бързо, обосновани от т. нар. теория за чадъра. През 70-те години банкерите с готовност дават заеми на Източна Европа, разчитайки, че ако някой от съветските сателити не е в състояние да върне парите, Москва ще се намеси като платец от последна инстанция. Теорията се основава на презумпцията, че Кремъл държи на името си на коректен кредитополучател и разполага с финансови резерви.

Ходове на американската администрация за ограничаване на кредитирането на социалистическия лагер, както и финансовата криза, обхванала Източна Европа, имат смразяващ ефект и върху заемите за останалите страни от съветския блок. През пролетта на 1982 г. краткосрочното кредитиране на Унгария от 1,1 млрд. долара е

прекратено. На Румъния е отказан кредит от 1,5 млрд.. ГДР губи 200 млн. от ликвидните си активи.

Директива № 75 или скъсване с миналото

В края на 1982 г. президентът Рейгън подписва директива №75 за национална сигурност, първата и единствена формална президентска директива от времето на администрацията на Рейгън, посветена на американските цели и стратегия спрямо СССР. „Директива №75 открито късаше с миналото. За първи път ясно се заявяваше, че ни пречи не поведението на СССР, а самата съветска система”, свидетелства харвардският историк Ричард Прайс, участник в изработването на документа. Директива № 75 сочи, че целта на САЩ не бива да бъде съвместно съществуване със СССР, а промяна на съветската система. Документът предвижда:

САЩ не приемат сегашната сфера на съветско влияние извън границите на СССР и ще се стремят тя да бъде стеснена;
САЩ няма да помагат за засилването на съветската икономика и ще правят каквото е възможно, за да ограничат всякаква инициатива, допринасяща за това.
САЩ ще търсят възможности за отслабване на съветското влияние по света.
Директивата призовава администрацията да работи за изостряне на икономическите проблеми на СССР. Целта е да се притисне съветската икономика, като се намалят постъпленията и се увеличат разходите ѝ.

Тогавашният съветник по национална сигурност Уилям Кларк казва: „Рейгън искаше да се свържат въоръжаването на САЩ, строежът на футуристични системи, като Инициативата за стратегическа отбрана (ИСО) и икономическият натиск срещу Москва. Откровено казано, основната ни цел бе да увлечем съветските ресурси в състезание и да убедим Москва, че не е в състояние да спечели технологичната надпревара”.

Военното предизвикателство с ИСО

В края на 1982 г. военните поставят на вниманието Рейгън идеята САЩ да се откажат от пълната обвързаност с доктрината за гарантирано взаимно унищожение и да пристъпят към проучвания и разработка на инициатива за стратегическа отбрана. През март 1983 г. президентът се обръща към нацията и обявява новата посока. Речта на Рейгън хвърля в шок Кремъл. „Атмосферата в Москва бе много напрегната в първите години на Рейгъновата администрация специално заради ИСО. Системата много ни плашеше”, потвърждава Александър Безсмъртних.

Навлизането на микроелектрониката и компютрите във военната област е силно предизвикателство към съветското военно производство, защото слага ударение върху качеството, което не е силната му страна. От американска страна нещата изглеждат съвсем различно. Появата на широк спектър от нови технологии заплашват да превърнат скъпите съветски системи в нещо остаряло и ненужно.

Кремъл е твърдо решен да не изостане в съдбоносното технологично състезание. Средствата за отбрана се покачват с по 25 процента през всяка от първите години от управлението на Рейгън, като между 1980 г. и 1985 г. военният бюджет се удвоява. От 1980 г. до 1985 г. разходите за изследвания в САЩ почти се удвояват. Първоначално съветския военен бюджет трябва да нарасне с 45 процента от 1981 г. до 1985 г., но властите решават, че това не е достатъчно, за да отговори напълно на предизвикателството на американските технологии. Това увеличение още повече утежнява положението на нестабилната съветска икономика.

В началото на 1985 г. тайната икономическа война срещу Кремъл започва да дава резултати. Очакваните кредити, валутни постъпления и технологии от Запада не са получени. Същото важи и за забавянето на стратегическия съветски газопровод за Западна Европа.

Ударът с изкуствената девалвация на американския долар

В края на лятото 1985 г. се случват две много важни икономически събития, които рефлексират на международните пазари. Първото идва от Вашингтон. Под надзора на министъра на финансите Джеймс Бейкър курсът на долара започва бавно да се

понижава, за да достигне девалвация от една четвърт през следващата година. Мотивът е преди всичко вътрешен. Девалвацията повишава американския износ, правейки стоките по-евтини на чуждите пазари. Но в същото време девалвацията съкращава с една четвърт стойността на съветския експорт. Москва обикновено продава своите енергоносители за долари, предпочитаната от нея валута.

Тази политика е уместна при силен долар и позволява на руснаците да повишат максимално покупателната си способност в Европа и Азия. Но при слаб долар се получава обратното. По изчисления на ЦРУ девалвацията означава за Кремъл загуба от 1,5 млрд. долара. Контролираната девалвация на щатската валута се отразява отрицателно не само на СССР. Това важи с пълна сила и за останалите държавни от социалистическия лагер, включително и за България.

Ходът с намаляване на цената на петрола

Другата икономическа вест, съдбоносна за съветската икономика, се случва в столицата на Саудитска Арабия – Риад и е свързана с решението за увеличаване на производството на петрол. Още в началото на 1983 г. Министерството на финансите на САЩ предоставя на Рейгъновата администрация разширен таен доклад за движението на цените на петрола. В проучването се твърди, че най-благоприятната за американската икономика цена е около 20 долара на барел – доста под текущата от 34 долара. По това време САЩ харчат 183 млрд. долара за 5,5 млрд. барела годишно. Намаляването на цените до 20 долара на барел би svelo разходите на САЩ до 71,5 млрд. годишно – 1 процент от brutния национален продукт.

Спадът на цената на петрола оказва пагубно отражение върху съветската икономика. От анализа на доклада проличава силната зависимост на Москва от износа на нефт. По изчисления на финансовото министерство на САЩ всяко покачване на цените с 1 долар носи от 500 милиона до 1 млрд. долара допълнителен приход. Но по същия начин спадането им води до значителни загуби. За разлика от останалите производители Москва не е в състояние да увеличи производството, за да вдигне приходите си – добивът е достигнал максималното си равнище.

Администрация на Рейгън води последователна политика за промяна на петролните цени със Саудитска Арабия. В края на лятото на 1985 г. саудитски официални лица предупреждават администрацията на Рейгън, че може да се очаква повишаване на добива на саудитски нефт и съответно – рязко намаляване на цените. Саудитците се грижат за своята сигурност в несигурния регион и да се вслушат в съветите на американската администрация срещу гарантиране на политическа и военна подкрепа.

През август 1985 г. Саудитска Арабия развърта крана и залива световния пазар с нефт. През първите седмици саудитския добив скача от по-малко от 2 млн. барела на почти 6 млн. В края на есента на 1985 г. производството достига 9 млн. барела. За САЩ падането на цените е същинска благодат, означаваща 10 млрд. долара за американските потребители. За Кремъл всяко понижаване на цените значи удар по икономиката. Но през 1985 това е равносилно на катаклизъм. Продажбата на злато се удвоява от Москва, за да бъдат осигурени валутни постъпления. Енергетиката осигурява почти 80 процента от постъпленията. „Ефектът от спадането на петролните цени бе просто смазващ. Истинска катастрофа, десетки милиарди отлетяха”, казва Евгений Новиков. През ноември 1985 г. суровият петрол се продава за 30 долара на барел, а само пет месеца по-късно – за 12 долара. За Москва това означава изпаряването на 10 млрд. долара, почти половината приходи.

Спадането на цената на петрола и девалвацията на долара намалят възможностите на СССР за внасяне на западни машини и съоръжения, селскостопански стоки и промишлени изделия до края на десетилетието. Понижената способност на Москва да печели валута се появява в момент, когато Горбачов разчита на повече приходи от Запад, за да придвижи напред програмата си за съживяване на икономиката. Резкият спад на цените на петрола подкопава реализирането на тези намерения.

Спадът на приходите от търговията с оръжие

Пълния размер на загубите след резкия спад започва все по-осезаемо да проличава. Цената на оръжията, втория по важност експортен продукт на СССР след енергоносителите, изнасяни главно за страни от Близкия изток, се изчислява в петролни долара. По време на петролния бум през 70-те години продажбата на съветски оръжия в Близкия изток се покачва петкратно и се превръща в основно

Тайната стратегия на Рейгън за сгромоляването на съветската империя

Написано от Христо Христов
Неделя, 29 Юли 2012 12:36

експортно перо до началото на 80-те години. Но най-богатите и стабилни съветски оръжейни клиенти остават без средства поради падането на петролните цени след 1985 г. Само през първата половина на 1986 г. спадът в петролните постъпления на Иран, Ирак, и Либия е 46 процента. В резултат съветските продажби на оръжия намаляват с около 20 процента през 1986 г. и от джоба на Кремъл излизат още 2 млрд. долара.

Въпреки че през 1987 г. един от основните поддръжници на стратегията срещу СССР директорът на ЦРУ Уилям Кейси почива, а по-късно още една ключова фигура от администрацията на Рейгън подава оставка – министърът на отбраната Каспар Уайнбъргър, най-важните елементи от стратегията продължават да работят.

Финансовата помощ на САЩ за „Солидарност” продължава до националните избори през 1989 г. Военната и разузнавателна помощ, която САЩ дават на муджихадините има принос към изтеглянето на съветските войски от Афганистан през 1988 г. – единственият военен конфликт, завършил с поражение за Москва по време на Студената война. Ограниченията върху износа на технологии за съветския блок се запазват дори след разпадането на СССР през 1991 г.

Книгата на Питър Суайцър е написана изключително интригуващо. Авторът е успял да влезе в „кухнята” на администрацията на Рейгън и да допълни, обясни и анализира ефекта от тайните директиви чрез интервюта с различни преки участници в събитията.

В нея ще намерите много повече факти и аргументи за причините за разпада на съветската империя, отколкото в яловите обяснения за това от бившите комунистически функционери или техните наследници, включително и в България.

Питър Суайцър, „Победа” – тайната стратегия на Рейгън разбиване на СССР, книгоиздателска къща „Труд, 1999 г., 266 страници.